

งานค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทยโดยนักวิชาการ ญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2*

มาชาบี คิริฮาวา**, ชาคิริต ฐะวัติน:***

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งหมายที่จะเสนอให้เห็นภาพรวมของการค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยในประเทศญี่ปุ่นระหว่าง พ.ศ.2411 (หลังการปฏิรูปเมจิ) - พ.ศ. 2484 (ประเทศญี่ปุ่นประกาศเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2) ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของการศึกษาแบบสมัยใหม่ในประเทศญี่ปุ่นและเป็นช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นมีความสนใจต่อเขตแดนทางใต้ (Nanpo / Nanyo) หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันเนื่องมาจากเหตุผลทางการเมืองที่หลากหลาย เพราะขณะนั้น ประเทศในเอเชียจำนวนมากตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจชาติตะวันตก ญี่ปุ่นจึงพยายามขยายอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียเพื่อตอบโต้การคุกคามของชาติตะวันตก สถานการณ์เช่นนี้ ส่งผลต่อการศึกษาเกี่ยวกับภูมิภาคเอเชียและการค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยในประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะเรื่อง “ยะมะตะ นะงะมะซะ” ในสมัยอยุธยา ที่ชาวญี่ปุ่นเชื่อกันว่าเป็นวีรบุรุษที่สร้างตัวเป็นใหญ่ตั้งเป็นกษัตริย์ในแดนอันไกลโพ้นและเป็นหัวข้อหนึ่งที่นักประวัติศาสตร์ชาวญี่ปุ่นศึกษากันอย่างคึกคักในช่วงเวลานั้น นอกจากนี้ งานเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยที่เขียนขึ้นในช่วงเวลานี้ก็ถูกรัฐบาลญี่ปุ่นนำไปใช้เพื่อสนับสนุนนโยบายทางการเมืองด้วย

คำสำคัญ: งานค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทย, นักวิชาการญี่ปุ่น

Abstract

This article aims to present an overview of the study of Thai history conducted in Japan from 1868 (Meiji Reform) to 1941 (Japan entered W.W.II) during which educational system of Japan was modernized. Also, it was the period when Japan was interested in the region southwards and Southeast Asia due to various political motives. Since several Asian countries had already become colonies of western powers, Japan then tried to expand her influences over Asia to counter threat from the West. These circumstances had certain effects on Asian studies in Japan including Thai history, especially the study about ‘Yamada Nagamasa’ of Ayutthaya period. Japanese people believed that Yamada was a self-made hero who became established like a monarch in a distant land. As his story fascinated Japanese

* บทความนี้มาจากการจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “สถานภาพงานวิจัยประวัติศาสตร์ไทยในประเทศญี่ปุ่น ระหว่างพ.ศ. 2507-2557”

** นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

*** รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

scholars, it was studied vigorously then. Moreover, the writings on Thai history undertaken in Japan during this period were also used by the Japanese government to support her political policies as well.

Keywords: research on Thai history, Japanese researchers

ความนำ

รัฐบาลญี่ปุ่นได้ปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยหลังการปฏิรูปเมจิที่เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2411 ทั้งด้านการปกครอง การทหาร อุตสาหกรรม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ฯลฯ เพื่อให้ประเทศญี่ปุ่นพัฒนาความสามารถให้ทัดเทียมกับบรรดาประเทศตะวันตก โดยเฉพาะรัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการศึกษา โดยเริ่มต้นจากการประกาศมาตรการเกี่ยวกับการศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2415 เพื่อมุ่งหมายให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาเท่าเทียมกัน ทำให้โรงเรียนชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษาได้ก่อตั้งขึ้นทั่วประเทศและเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ และใน พ.ศ. 2420 มหาวิทยาลัยโตเกียว ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแบบสมัยใหม่แห่งแรกในประเทศญี่ปุ่นก็ได้ก่อตั้งขึ้น ต่อมาใน พ.ศ. 2429 สมเด็จพระจักรพรรดิเมจิทรงมีพระบรมราชโองการ ให้ออกประกาศเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยหลวง ทำให้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยหลวงภายในเกาะญี่ปุ่น 7 แห่ง และในพื้นที่อาณานิคมของญี่ปุ่นอีก 2 แห่งเกิดขึ้น¹ การที่รัฐบาลญี่ปุ่นสนับสนุนเพิ่มสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อสร้างความพร้อมในการศึกษาค้นคว้าระดับสูง วงวิชาการในประเทศญี่ปุ่นก็คึกคักมากขึ้น ต่อมา การที่มหาอำนาจตะวันตกคุกคามทวีปเอเชีย ทำให้เกิดกระแสแนวความคิดแบบ “เอเชียนิยม”² และ “ทฤษฎีขยายตัวในเขตแดนทางใต้”³ เกิดขึ้น ความสนใจของชาวญี่ปุ่น

¹ มหาวิทยาลัยหลวง คือ มหาวิทยาลัยของรัฐที่ได้ก่อตั้งขึ้นตามประกาศเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยหลวง (Teikoku Daigaku Rei) ที่ออกเมื่อ พ.ศ. 2429 (ค.ศ. 1886) เพื่อให้มีสถาบันศึกษาระดับสูงในภูมิภาคต่าง ๆ ในช่วงที่ญี่ปุ่นปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย มหาวิทยาลัยหลวงได้ก่อตั้งขึ้นภายในเกาะญี่ปุ่น 7 แห่ง ได้แก่ Tokyo Imperial University (พ.ศ. 2420) Kyoto Imperial University (พ.ศ. 2440) Tohoku Imperial University (พ.ศ. 2450) Kyushu Imperial University (พ.ศ. 2454) Hokkaido Imperial University (พ.ศ. 2461) Osaka Imperial University (พ.ศ. 2474) และ Nagoya Imperial University (พ.ศ. 2482) และภายในพื้นที่อาณานิคมญี่ปุ่นสมัยนั้น (เกาหลี และไต้หวัน) อีก 2 แห่ง ได้แก่ Keijo Imperial University (พ.ศ. 2467) และ Taihoku Imperial University (พ.ศ. 2471) มหาวิทยาลัยเหล่านี้ได้เปลี่ยนชื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือเอาคำว่าหลวง (Imperial) ออก เช่น Kyoto University (Taihoku Imperial University ในไต้หวันเปลี่ยนชื่อเป็น National Taiwan University, Keijo Imperial University ในเกาหลีถูกยุบ) มหาวิทยาลัยเหล่านี้ยังเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศ และชาวญี่ปุ่นก็ยังคงเรียกกันว่า “มหาวิทยาลัยหลวงเดิม” ดู Tetsuo Oga ed. (1987). *Encyclopedia Nipponica 2001 Vol.16* . หน้า 44.

² เอเชียนิยม (Pan-Asianism) เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นต้นพุทธศตวรรษที่ 25 โดยมีหลักเกณฑ์สำคัญ คือ บรรดาประเทศเอเชียรวมตัวกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อต่อต้านมหาอำนาจชาติตะวันตก แต่ชัยชนะของญี่ปุ่นในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น (พ.ศ. 2447-2448) ทำให้ญี่ปุ่นเริ่มมีความคิดว่า ญี่ปุ่นเป็นชาติพันธุ์ที่เหนือกว่าชาติอื่น ๆ ในเอเชีย บรรดาชาติเอเชียต่าง ๆ ควรจะรับฟังคำแนะนำของญี่ปุ่น เพื่อยับยั้งการบุกรุกของชาติตะวันตก ซึ่งความคิดนี้กลายเป็นความคิดวงไพบูลย์ร่วมแห่งมหาเอเชียบูรพาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ดู Izuru Niimura ed. (2008). *Kojien Dai 6 Pan* (พจนานุกรมญี่ปุ่น โคจิเอ็น ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 6). หน้า 45.

³ ทฤษฎีขยายตัวในเขตแดนทางใต้ (Nanshinron) เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศที่มุ่งขยายตัวในเขตแดนทางใต้ (ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และหมู่เกาะมหาสมุทรแปซิฟิก) ในช่วงแรกญี่ปุ่นคิดจะขยายตัวด้วยวิธีการทางเศรษฐกิจ คือ สนับสนุนการค้าระหว่างประเทศและการส่งแรงงานญี่ปุ่นไปในภูมิภาคดังกล่าวเพื่อพัฒนาประเทศ หลังกรณีมุกเดน (เหตุการณ์ 18 กันยายน) ที่เกิดขึ้นที่แมนจูเรีย พ.ศ. 2474-2475 เกิดการขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่นกับชาติมหาอำนาจตะวันตกที่แสวงหาผลประโยชน์ในจีน ญี่ปุ่นจึงเริ่มสนใจในการขยายตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกำลังทหาร เพื่อเตรียมตัวรบกับชาติตะวันตกที่อาจจะเป็นปรปักษ์ได้ เช่น สหรัฐอเมริกา รัสเซีย ดู Izuru Niimura ed. (2008). *Kojien Dai 6 Pan* (พจนานุกรมญี่ปุ่น โคจิเอ็น ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 6). หน้า 2113.

ต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับว่าเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 25 ซึ่งเห็นได้จากจำนวนหนังสือเกี่ยวกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ตีพิมพ์ตั้งแต่สมัยเมจิถึงต้นสมัยโชวะก่อนญี่ปุ่นเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2411-2484) มีดังนี้¹

- สมัยเมจิ (พ.ศ. 2411-2455) 18 เล่ม
- สมัยไทโช (พ.ศ.2455-2469) 98 เล่ม
- สมัยโชวะก่อนญี่ปุ่นเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2469-2484) 299 เล่ม

อย่างไรก็ดี จำนวนที่เพิ่มขึ้นของหนังสืออาจมาจากสาเหตุอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น การพัฒนาสถาบันการศึกษาและการพิมพ์ในประเทศญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามหนังสือเหล่านี้ก็ได้เขียนขึ้นตามความสนใจและความประสงค์ของนักเขียนและสังคมญี่ปุ่น ดังนั้นตัวเลขดังกล่าวก็อาจเป็นเกณฑ์ที่แสดงถึงความสนใจของชาวญี่ปุ่นที่มีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงเวลานั้น ๆ ท่ามกลางสถานการณ์เช่นนี้ งานค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยโดยนักวิชาการชาวญี่ปุ่น ซึ่งใช้ข้อมูลเอกสารอย่างมีระเบียบวิธีได้เกิดขึ้น แต่การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในประเทศญี่ปุ่นนั้น เริ่มด้วยบทความวิชาการของนักการทูตชาวอังกฤษที่เสนอต่อวงวิชาการญี่ปุ่นใน พ.ศ. 2427

เซอร์ เออร์เนสต์ เมสัน ซาเตา (Sir Ernest Mason Satow)

ผู้บุกเบิกประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

เซอร์ เออร์เนสต์ เมสัน ซาเตา (พ.ศ. 2386-2472) เป็นนักการทูตอังกฤษที่ประจำการในประเทศญี่ปุ่นถึง 3 ครั้ง เป็นระยะเวลารวมทั้งหมด 27 ปี และยังคงเคยประจำการในประเทศไทยในฐานะนักการทูตอังกฤษระหว่าง พ.ศ. 2427-2430 อีกด้วย ซาเตาเดินทางไปญี่ปุ่นครั้งแรกใน พ.ศ. 2405 เขาตั้งใจศึกษาภาษาญี่ปุ่นจนมีความสามารถแปลเอกสารทางการทูตของรัฐบาลโชกุนได้อย่างแตกฉาน และเขาเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งที่ได้เห็นได้ฟังเหตุการณ์ทางการเมืองด้วยตนเองท่ามกลางกระแสการปฏิรูปในประเทศญี่ปุ่น ซาเตาบันทึกเหตุการณ์เป็นหนังสือเรื่อง *A Diplomat in Japan*² ซึ่งเป็นเอกสารบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่า และได้เขียนงานวิจัยและบทความทางวิชาการหลายชิ้น โดยเฉพาะ “Notes on the Intercourse between Japan and Siam in the Seventeenth Century”³ ซึ่งเป็นบทความว่าด้วยประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นที่สำคัญชิ้นแรก บทความนี้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในคริสต์ศตวรรษที่ 17 โดยใช้เอกสารภาษาญี่ปุ่น ภาษาไทยและภาษาตะวันตก (อังกฤษและฮอลันดา) เป็นหลักฐาน

ซาเตาซึ่งเคยอาศัยอยู่ที่ไทยและญี่ปุ่นในฐานะนักการทูตอังกฤษ สามารถเข้าถึงข้อมูลเอกสารทางประวัติศาสตร์สำคัญได้ทั้งของญี่ปุ่นและของไทย และยังได้ใช้เอกสารการบันทึกและรายงานของเจ้าหน้าที่

¹ Kenji Endo (1942). *Nanposho No Kenkyu To Kaisetsu* (ศึกษาและอธิบายหนังสือเกี่ยวกับเขตแดนทางใต้). Tokyo : Endo Shoten. ใน Katsumi Nakao. (1999). *Chiikikenkyu To Shokuminchi Jinruigaku* (Area Studies and Colonial Anthropology). p.8.

² ดู Satow, Ernest Mason, Sir. (2002). *A Diplomat in Japan*. New York: ICG Muse

³ ดู Satow, Ernest Mason, Sir. (1885). Notes on the Intercourse between Japan and Siam in the Seventeenth Century. หน้า 189-210. บทความนี้แปลเป็นภาษาไทยโดยขุนจินดาสนิท (ลุ่มย์ ธนะสิริ) ใช้ชื่อเรื่องว่า “จดหมายเหตุเรื่องทางไมตรีในระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงญี่ปุ่น” ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 20

บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (East India Company หรือ EIC) และของฮอลันดา (Vereenigde Oostindische Compagnie หรือ VOC) การค้นคว้าเอกสารชั้นต้นที่กล่าวมาแล้วทำให้เราสันนิษฐานว่า ยะมะตะ นะงะมะซะ ซึ่งเป็นวีรบุรุษในตำนานที่เล่าขานในญี่ปุ่นว่าเป็นบุคคลที่สร้างตัวจนเป็นใหญ่ในสยามนั้น มีจริง กล่าวคือเป็นหัวหน้ากองอาสาญี่ปุ่นที่อยู่อยุธยาหรือออกญาเสนาภิมุขที่ปรากฏอยู่ใน เอกสารบันทึกของวันวลิตหรือเยเรเมียส ฟาน ฟลิต (Jeremias van Vliet) พ่อค้าฮอลันดา ยะมะตะ นะงะมะซะ มีชื่อปรากฏอยู่ในจดหมายของวันวลิตที่ส่งถึงที่ปรึกษาโชกุน มะซะซุมิ ฮนตะ (Masazumi Honda) และได้รับการเก็บรวบรวมไว้ใน “บันทึกประจำวันเกี่ยวกับต่างประเทศ (Ikokunikki)”¹ ข้อสันนิษฐานนี้ส่งผลต่องานวิจัยของนักประวัติศาสตร์ชาวญี่ปุ่นรุ่นหลัง และเป็นที่ยอมรับในประเทศญี่ปุ่นในเวลาต่อมา

บทความของซาเดามีสาระสำคัญทางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในคริสต์ศตวรรษที่ 17 หลายเรื่อง เช่น การติดต่อทางการทูตระหว่างไทยกับญี่ปุ่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่อยุธยา บทบาทชาวญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในอยุธยา และความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น บทความของเขาได้เสนอต่อที่ประชุมของสมาคมเอเชียแห่งญี่ปุ่น (The Asiatic Society of Japan) ใน พ.ศ. 2427 และในปีต่อมาได้ลงพิมพ์ในวารสารของสมาคม หลังจากนั้น 11 ปีเศษต่อมาใน พ.ศ. 2439 บทความนี้ได้แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นและได้ตีพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ *Yamada Nagamasa Jiseki Goko* (การศึกษาของการปฏิบัติงานของยะมะตะ นะงะมะซะ) โดยสำนักพระราชวังญี่ปุ่น²

งานวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยโดยชาวญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

หลังจากบทความของซาเดาเรื่อง “Notes on the Intercourse between Japan and Siam in the Seventeenth Century” เสนอต่อวงวิชาการประเทศญี่ปุ่นแล้ว 36 ปีต่อมา งานค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยโดยชาวญี่ปุ่นชิ้นแรกได้ปรากฏขึ้น ในที่นี้ผู้เขียนได้จัดกลุ่มงานค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยโดยชาวญี่ปุ่นที่จัดทำขึ้นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็น 3 ประเภทตามประเภทเอกสารหลักฐานที่นำมาประกอบงานค้นคว้า ดังนี้

1. งานค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยซึ่งใช้เอกสารชั้นต้นภาษาญี่ปุ่นเป็นหลัก

งานค้นคว้าเรื่อง “เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับไทยในสมัยโทกูงวะ (พ.ศ. 2146-2411)” ของอาจารย์กินโซ อุซิดะ (Ginzo Uchida)³ นับเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยโดยชาวญี่ปุ่นชิ้นแรกที่ใช้วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์สมัยใหม่ งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาถึงเรื่องราวของชาว

¹ บันทึกประจำวันเกี่ยวกับต่างประเทศ (Ikokunikki) เป็นหนังสือรวบรวมจดหมายระหว่างรัฐบาลโชกุนกับต่างประเทศช่วงต้นสมัยโทกูงวะ ผู้เขียนเป็นพระที่ทำหน้าที่ร่างจดหมายระหว่างประเทศและจัดทำใบเบิกรื่องตราแดง ซึ่งส่วนมากเป็นผลงานของพระคนฮิอิน ซูเต็น (Konchiin Suden) หนังสือเล่มนี้ไม่ใช่บันทึกเฉพาะเนื้อหาจดหมายเท่านั้น ยังได้บันทึกสาเหตุและเรื่องราวที่มาที่ไปของจดหมายอีกด้วย นับเป็นเอกสารชั้นต้นทางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของญี่ปุ่นฉบับสำคัญ ดู Tetsuo Oga ed. (1985). *Encyclopedia Nipponica 2001 Vol.2*. หน้า 192.

² ซะโดโกะ ทซึยิยะ (2540). *ภาพลักษณ์ของยามาดา นางามаса ในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในคริสต์ศตวรรษที่ 20*. หน้า 25.

³ ดู Ginzo Uchida (1921). “Tokugawa Jidai Ni Okeru Nihon To Shamu Tono Kankei Ni Tsukite (เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสยามในสมัยโทกูงวะ).” In *Uchida Ginzo Ikozenshu Dai 3 Shu*. pp.457-487.

ญี่ปุ่นที่ข้ามน้ำข้ามทะเลมาตั้งถิ่นฐานในอยุธยา และศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยโทกูงวะ โดยใช้เอกสารภาษาญี่ปุ่นเป็นหลักฐาน อาจารย์อุซึดะได้รวบรวมเอกสารภาษาญี่ปุ่นที่เกี่ยวกับไทยในสมัยโทกูงวะและให้ภาพรวมประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในเวลาดังกล่าว สาเหตุที่อาจารย์อุซึดะได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ก็คือ โทคิชิ มะซะโอะ (Tokichi Masao) หรือพระยามหิธรมณูภรณ์โกศลกุล ซึ่งรับราชการในฐานะที่ปรึกษาทางกฎหมายของไทย ก่อนเดินทางกลับไปประเทศญี่ปุ่น เขาได้เข้าเผ้ากราบถวายบังคมลา รัชกาลที่ 5 ทรงมีรับสั่งให้เขาจัดเก็บเอกสารทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่น เมื่อโทคิชิ มะซะโอะกลับไปประเทศญี่ปุ่นแล้วก็ได้ปรึกษากับอาจารย์ มะตะตะโร มะสึโมะโตะ (Matataro Matsumoto) ที่มหาวิทยาลัยเกียวโต อาจารย์มะสึโมะโตะได้แนะนำบุคคลที่เหมาะสม ก็คือ อาจารย์อุซึดะ ซึ่งเป็นอาจารย์คณะอักษรศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเกียวโต อาจารย์อุซึดะรวบรวมเอกสารชั้นต้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่นพร้อมเขียนสรุปเป็นภาษาอังกฤษ และได้จัดส่งหนังสือที่เรียบเรียงมาถวายพระมหากษัตริย์ไทยใน พ.ศ. 2457¹ อาจารย์อุซึดะได้บรรยายเรื่องราวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสมัยโทกูงวะ ที่มหาวิทยาลัยเกียวโตเมื่อ พ.ศ. 2456 และได้เรียบเรียงคำบรรยายเป็นบทความทางวิชาการเรื่อง “เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสยามในสมัยโทกูงวะ” ซึ่งตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2459²

หลังจากนั้น มีการรวบรวมเอกสารชั้นต้นที่เป็นภาษาญี่ปุ่น ซึ่งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นระหว่างต้นพุทธศตวรรษที่ 22 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 สรุปไว้ในหนังสือ *Nissen Kotsushiko* (การศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางการติดต่อระหว่างญี่ปุ่นกับสยาม) โดย ซะเคะเอะ มิกิ (Sakae Miki) ซึ่งเคยอาศัยอยู่ในประเทศไทยประมาณ 40 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2454 ในฐานะเป็นข้าราชการช่างศิลป์ในพระบรมมหาราชวังของไทย หนังสือเล่มนี้ได้ศึกษายุคที่ญี่ปุ่นใช้เรือใบเบ็กร่องตราแดง (Shuinsen)³ เพื่อทำการค้ากับต่างประเทศ (ราวพุทธศตวรรษที่ 22) โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับชาวญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยา พร้อมทั้งได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นหลังญี่ปุ่นปิดประเทศ⁴ มิกิได้ค้นคว้าเอกสารภาษาญี่ปุ่นซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับไทย เช่น หนังสือรวบรวมการบันทึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง

¹ ซะโดโกะ ทชิชิยะ (2540). *เล่มเดิม*. หน้า 26.

² Sakae Miki (1934). *Nissen Kotsushiko (การศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสยาม)*. หน้า 13.

³ เรือใบเบ็กร่องตราแดง (Shuinsen) เป็นเรือสินค้าระหว่างประเทศที่ได้รับใบเบ็กร่องจากผู้นำญี่ปุ่นในสมัยนั้น ญี่ปุ่นเริ่มออกใบเบ็กร่องตราแดงให้กับพ่อค้าตั้งแต่สมัย โทะโยะโทะมิ เป็นผู้นำประเทศ (ราวพุทธศตวรรษ 2130) และเลิกเมื่อรัฐบาลโชกุนโทกูงวะ ปิดประเทศใน พ.ศ. 2182 ดู Izuru Niimura ed. (2008). *Kojien Dai 6 Pan (พจนานุกรมญี่ปุ่น โคจิเอ็น ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 6)*. หน้า 1311.

⁴ รัฐบาลโชกุนโทกูงวะเริ่มดำเนินนโยบายปิดประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2155 เพื่อไม่ให้ศาสนาคริสต์เข้ามาเผยแพร่ในประเทศ เพราะการขยายตัวของศาสนาคริสต์อาจเป็นภัยต่ออำนาจรัฐบาลโชกุนได้ และในที่สุดออกมาตรการห้ามเรือโปรตุเกสเข้ามาเทียบท่าญี่ปุ่นเมื่อ พ.ศ. 2182 หลังจากนั้น รัฐบาลโชกุนตัดความสัมพันธ์กับต่างประเทศยกเว้นจีนและฮอลันดา (มีบางประเทศในเอเชียที่ญี่ปุ่นคงมีความสัมพันธ์ทางการค้า เช่น ไทย) จนกระทั่งมีการทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีและมิตรภาพญี่ปุ่น-สหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. 2397 ดู Shizuo Watanabe ed. (1993). *Nihon RekishiKan (พพิธิภัณฑ์ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น)*. หน้า 673.

ประเทศ (Tsukoichiran)¹ ในเอกสารนี้มีการบันทึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นหลังญี่ปุ่นปิดประเทศว่า มีเรือสำเภาไทยเข้ามาเทียบท่าที่นางะซะกิ (Nagasaki) เพื่อทำการค้า ซึ่งมีคิฮางุซังฮิโรอิชิ (Hiroshi Kihagusa) ข้าราชการชาวญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในนางะซะกิ (Nagasaki Shinrei)² ว่า

สมัยก่อน ผู้คนที่เดินทางมาญี่ปุ่นจากภูมิภาคต่าง ๆ เช่น ยุโรป แอฟริกา เอเชีย และอื่น ๆ เพื่อเจริญสัมพันธไมตรี รัฐบาลโชกุนเคยมอบใบเบิกร่องตราแดงให้แก่พ่อค้าที่ประสงค์จะทำการค้าระหว่างประเทศ ญี่ปุ่นจึงมีความสัมพันธ์กับต่างชาติมากกว่า 10 ชาตินี้ แต่ญี่ปุ่นตัดความสัมพันธ์กับต่างชาติเป็นเวลานาน หลังจากที่มีชาติที่ละเมิดกฎหมายห้ามศาสนาคริสต์ ในทางกลับกัน มีชาติที่ได้รับอนุญาตทำการค้าอยู่สองชาติ คือ ฮอลันดาและสเปน.³

และมิกิก็สรุปไว้ว่า “ผู้คนเข้าใจกันว่า หลังปีคัตเอน (ญี่ปุ่นปิดประเทศอย่างสมบูรณ์เมื่อปีคัตเอนที่ 17 ตรงกับ พ.ศ.2182) รัฐบาลญี่ปุ่นอนุญาตให้ทำการค้ากับสองประเทศเท่านั้น คือ จีน และ ฮอลันดา แต่ประเทศสยามก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่รัฐบาลโชกุนอนุญาตให้ทำการค้าอย่างเป็นทางการ”⁴ นับเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงว่าไทยยังเป็นคู่ค้ากับญี่ปุ่นหลังปิดประเทศแล้ว

2. งานค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยซึ่งใช้เอกสารชั้นต้นที่เป็นบันทึกของชาติตะวันตกเป็นหลัก

หนังสือ “การศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสยาม” ของชะคะเอะ มิตซึไดตีพิมพ์เผยแพร่ใน พ.ศ. 2477 และในปีเดียวกัน งานวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 17”⁵ ของคิอิชิ กุญจิ (Kiichi Gunji) ก็ได้ตีพิมพ์ด้วย กุญจิคะเคียวนักในประเศไทยในฐานะเป็นนักการทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ประสบการณ์ที่ได้จากการใช้ชีวิตในประเทศไทยเป็นแรงบันดาลใจให้กุญจิทำการค้นคว้าเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น เขาศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วงที่ญี่ปุ่นใช้เรือเบิกร่องตราแดงเพื่อทำการค้ากับต่างประเทศ และได้พูดถึงช่วงหลังญี่ปุ่นปิดประเทศอีกด้วย โดยใช้เอกสารที่ชาวตะวันตกบันทึกไว้เป็นหลักฐาน โดยเฉพาะใช้บันทึกของเจ้าหน้าที่บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา เพื่อศึกษาสินค้าจากไทยที่บริษัทอินเดียตะวันออกของ

¹ หนังสือรวบรวมบันทึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Tsukoichiran) เป็นการรวบรวมบันทึกเกี่ยวกับการต่างประเทศของญี่ปุ่นระหว่าง พ.ศ. 2109 – 2368 กล่าวคือ ในปลายสมัยโทกูงวะ เกิดกระบวนการต่อต้านชาวต่างชาติ ขณะเดียวกันชาติตะวันตกเริ่มส่งเรือมายังญี่ปุ่นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ความกดดันทั้งภายในและภายนอกทำให้รัฐบาลโชกุนมีความจำเป็นต้องสรุปความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอดีต จึงสั่งให้ Fukusai Hayashi และคณะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับต่างประเทศในอดีตที่แคว้นต่าง ๆ ไว้บันทึกไว้ สันนิษฐานว่าทำเสร็จสิ้นใน พ.ศ.2394 ตั้งแต่บทที่ 265 ถึงบทที่ 269 เป็นบทที่เกี่ยวกับไทย ดู Tetsuo Oga ed. (1987). *Encyclopedia Nipponica 2001 No.15*. หน้า 779.

² มาตราการใหม่ะนะซะกิ (Nagasaki Shinrei) หรือชื่อเป็นทางการว่า มาตราการใหม่ในการค้ากับต่างประเทศ (Kaihakugoshi Shinrei) เป็นมาตราการที่ออกโดย Hakuseki Arai (ผู้ปรับปรุงการปกครองกลางสมัยโทกูงวะ) เมื่อ พ.ศ. 2258 เพื่อควบคุมจำนวนสินค้านำเข้าและส่งออก เนื่องจากการเพิ่มสูงขึ้นของปริมาณการนำเข้าสินค้า ทำให้ทองและเงินภายในประเทศไหลออกไปต่างประเทศอย่างจำนวนมาก ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของภาวะเงินเฟ้อที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ดู Shizuo Watanabe ed. (1993). *Nihon Rekishi Kan (พินิทกันประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น)*. หน้า 751.

³ Sakae miki (1934). *เล่มเดิม*. หน้า 350-353.

⁴ *แหล่งเดิม*. หน้า 339.

⁵ ดู Kiichi Gunji. (1934). *Junanaseiki Ni Okeru Nissenkankei (ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 17)*. Tokyo : Gaimusho Chosabu

ฮอลันดามาไปขายที่ญี่ปุ่น นับเป็นความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นด้านการค้าโดยมีพ่อค้าฮอลันดาเป็นคนกลาง อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในอีกแง่มุมหนึ่ง และยังได้ค้นคว้าเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีกับญี่ปุ่นในสมัยโทกูงวะด้วย โดยอ้างอิงข้อความใน “บันทึกประจำวันเกี่ยวกับต่างประเทศ (Ikokunikki)” ว่า “ปัตตานีเป็นรัฐที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของสยาม เคยส่งคณะทูตมาญี่ปุ่นสมัยโชกุน อิเอะยะสุ โทกูงวะ (Ieyasu Tokugawa) ถึง 3 ครั้ง โชกุนอิเอะยะสุ ก็ส่งจดหมายตอบพร้อมกันอาวุธเป็นเครื่องบรรณาการ”¹

อาจารย์เซอิชิ อิวะโอะ (Seiichi Iwao) ของมหาวิทยาลัยหลวงไทโฮกุ (Taihoku Imperial University หรือ National Taiwan University ในปัจจุบัน) ก็เป็นนักประวัติศาสตร์อีกท่านหนึ่งที่ค้นคว้าเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นโดยใช้เอกสารชาติตะวันตกเป็นหลักฐานสำคัญ งานวิจัยของอาจารย์อิวะโอะที่สำคัญมีอยู่สองชิ้น ชิ้นแรก คือ “หมู่บ้านญี่ปุ่นในเขตแดนทางทะเลใต้”² งานชิ้นนี้ศึกษาถึงชุมชนชาวญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นที่เมืองต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอดีต เช่น มะนิลา ฮอยอัน ดานัง พนมเปญ และอยุธยา โดยใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น และชาติตะวันตก โดยเฉพาะบันทึกของเจ้าหน้าที่บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาเป็นเอกสารที่อาจารย์อิวะโอะนำมาสนับสนุนข้อสันนิษฐานแทบจะทุกเรื่อง เช่น สถานที่ตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านญี่ปุ่นในอยุธยา บทบาทชาวญี่ปุ่นในกรุงศรีอยุธยาในฐานะทหารรับจ้าง พ่อค้าคนกลางระหว่างอยุธยากับญี่ปุ่น และเรื่องยะมะตะ นะงะมะซะ (ออกญาเสนาภิมุข) เป็นต้น นอกจากนี้ อาจารย์อิวะโอะยังสนับสนุนข้อสรุปของ เซอร์ เออนีสต์ เมสัน ซาเตา ที่ว่าหัวหน้ากองอาสาญี่ปุ่นหรือออกญาเสนาภิมุข (Oya Senaphimocq) ที่ปรากฏอยู่ใน “The Historical Account of the War of Succession following the Death of King Pra Interajasia 22nd King of Ayuthian Dynasty” (คนไทยรู้จักกันในนาม “จดหมายเหตุวันวลิต”) เป็นคนเดียวกันกับยะมะตะ นะงะมะซะ ที่ปรากฏชื่ออยู่ในจดหมายที่ส่งถึงที่ปรึกษาโชกุน มะซะซุมิ ฮนตะ (Masazumi Honda) โดยมีหลักฐานอยู่ใน “บันทึกประจำวันเกี่ยวกับต่างประเทศ” ข้อสรุปนี้กลายเป็นที่ยอมรับในสังคมญี่ปุ่นในเวลาต่อมา และได้ยกย่องยะมะตะ นะงะมะซะ เป็นวีรบุรุษที่เคยสร้างตัวเป็นใหญ่ในแดนอันไกลโพ้น ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นก็ใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อปลุกใจประชาชนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2³

งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งของอาจารย์อิวะโอะที่มีความสำคัญ คือ “กระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์ด้านการค้ากับญี่ปุ่นของชาวไทย”⁴ งานวิจัยชิ้นนี้ใช้เอกสารการบันทึกของชาวฮอลันดาเป็นหลักฐานสำคัญเพื่อสืบค้นเรื่องการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นหลังญี่ปุ่นปิดประเทศ อาจารย์อิวะโอะสันนิษฐานว่า ลำเภาอยุธยาที่เดินทางไปญี่ปุ่นในช่วงที่ญี่ปุ่นใช้เรือเบ็กร่องตราแดงเพื่อทำการค้ากับต่างประเทศ ส่วนมากเป็นลำเภาหลวงที่พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์หรือขุนนางระดับสูงของอยุธยาเป็นเจ้าของ ซึ่งแตกต่างกับกรณีของลำเภาที่เดินทางมาจากเมืองอื่น ๆ ซึ่งส่วนมากเป็นลำเภาภาคเอกชน เช่น ลำเภาที่มีพ่อค้าชาวจีนเป็นเจ้าของ อาจารย์อิวะโอะยังสรุปไว้ว่า ครั้นสมเด็จพระนารายณ์สวรรคตแล้ว ลำเภาจากอยุธยาที่

¹ Kiichi Gunji. (1983). *Tokugawa Jidai No Nissen Kokko* (ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสยามในสมัยโทกูงวะ). หน้า 209-210.

² Seiichi Iwao. (1940). *Nanyo Nihonjin Machi No Kenkyu* (หมู่บ้านญี่ปุ่นในเขตแดนทางทะเลใต้). หน้า 1.

³ Toru Yano. (1991). *Yamada Nagamasa Shinwa No Kyomo* (มายาภาพของตำนานยะมะตะ นะงะมะซะ). หน้า 45.

⁴ ดู Seiichi Iwao. (1941). *Taijin No Tainichikokkoboeki Fukkatsuundo* (กระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์ด้านการค้ากับญี่ปุ่นของชาวไทย). หน้า 77-122.

เดินทางไปค้าขายที่ญี่ปุ่นก็หยุดชะงัก และหลังจากนั้นก็ไม่มีปรากฏการส่งสำเนาจากพระมหากษัตริย์อยุธยา พระองค์ได้อีก ข้อสรุปนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์โดยนักประวัติศาสตร์รุ่นหลังว่า ได้สำรวจเอกสาร “คำให้การ ลูกเรือสำเภากิจ” แล้ว ปรากฏว่าหลังจากสมเด็จพระนารายณ์สวรรคตแล้ว ก็มีสำเนาหลวงเดินทางจาก อยุธยาไปญี่ปุ่นอย่างต่อเนื่อง¹

งานวิจัยของอาจารย์อิวะโอะทำให้เกิดการถกเถียงในบางเรื่องในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม นับเป็นงานวิจัยที่มีความสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วงที่ญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ด้านการค้ากับไทยอย่างคึกคัก ภายใต้ระบบใบเบิกรอตตราแดง อันเป็นข้อมูลพื้นฐานในการ ศึกษาที่คนรุ่นหลังมักจะอ้างอิง การวิจัยของอาจารย์อิวะโอะเกิดขึ้นจากการรวบรวมข้อมูลเอกสารร่วมสมัย จากหอสมุดของนานาประเทศทั้งยุโรปและเอเชีย เช่น ฮอลันดา อังกฤษ โปรตุเกส สเปน โคชินไชนา ปัตตาเวีย เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นที่ได้จากเอกสารเหล่านี้ก็ได้ เรียบเรียงไว้ใน *ประวัติการเจรจาระหว่างญี่ปุ่นกับสยามพร้อมกับเทียบตารางเวลาสมัยใหม่*²

3. งานค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยซึ่งใช้เอกสารชั้นต้นภาษาจีนเป็นหลัก

การค้นคว้าเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเริ่มเกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่นช่วงกลางพุทธ ศตวรรษที่ 25 ตามที่ไดกล่าวไว้ข้างต้น ในเวลาเดียวกัน นักประวัติศาสตร์ชาวญี่ปุ่นที่มีความชำนาญ ภาษาจีนก็เริ่มสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับไทย โดยใช้เอกสารภาษาจีนเป็น หลักฐาน

อาจารย์โรคุโร ควะตะ (Rokuro Kuwata) ของมหาวิทยาลัยหลวงไทโอะกุ ได้เขียนบทความ เรื่อง “เขตแดนทางทะเลใต้สมัยต้นราชวงศ์หมิง โดยมองจากพงศาวดารราชวงศ์หมิง”³ ท่านได้ศึกษาถึง เรื่องราวเกี่ยวกับเมืองต่าง ๆ ในเอเชีย เช่น ชวา สุมาตรา สยาม ศรีลังกา โดยใช้พงศาวดารราชวงศ์หมิง เป็นหลักฐาน อาจารย์ควะตะได้ศึกษาถึงการบันทึกเกี่ยวกับคณะทูตจากอยุธยาที่ปรากฏอยู่ในพงศาวดาร ราชวงศ์หมิง เพื่อพิสูจน์พระนามของกษัตริย์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอยุธยาระหว่างรัชกาลสมเด็จพระ บรมราชาธิราชที่ 1 ถึงรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 โดยนำการศึกษาของชาวต่างชาติมาเทียบ เช่น *A History of Siam* ของ W.A.R. Wood, *The Indian Colony of Siam* ของ Phanindra Nath Bose และ *ราชอาณาจักรและราษฎรสยาม (The Kingdom and People of Siam, with a Narrative of the Mission to that Country in 1855, 1857.)* ของ Sir John Bowring เป็นต้น

นักประวัติศาสตร์อีกท่านหนึ่งที่ใช้พงศาวดารราชวงศ์หมิงเพื่อค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย คือ อาจารย์อะจิชิ โคเบตะ (Atsushi Kobata) อาจารย์มหาวิทยาลัยหลวงไทโอะกุเช่นกัน ผลงานเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ไทยของท่านที่มีความสำคัญ คือ “งานวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ด้านการ

¹ Fukuya Kurihara (1994). *Junana Hachi Seiki No Nihon=Shamu Boeki* (การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับสยามในคริสต์ ศตวรรษที่ 17 และ 18). หน้า 11.

² ดู Seiichi Iwao (1936). *Kindai Nissen Koshoshi Nenpyo* (ประวัติการเจรจาระหว่างญี่ปุ่นกับสยามพร้อมกับเทียบ ตารางเวลาสมัยใหม่). In *Taihoku Teikokudaigaku Bunseigakubu Shigakuka Kenkyu Nenpo No.3*. pp.1-21.

³ ดู Rokuro Kuwata (1937). *Minjitsuroku Yori Mitaru Minsho No Nanyo* (เขตแดนทางทะเลใต้ในสมัยต้นราชวงศ์ หมิง โดยมองจากพงศาวดารราชวงศ์ หมิง). In *Taihoku Teikokudaigaku Bunseigakubu Shigakuka Kenkyu Nenpo No.4*. pp.1-58.

ค้าในเกาะทางใต้ในสมัยกลาง”¹ งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ด้านการค้าของประเทศในเอเชีย ได้แก่ ริกิว (เกาะโอะกินะวะปัจจุบัน) ไทย มะละกา โดยเน้นศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างจีนสมัยราชวงศ์หมิงกับเมืองดังกล่าวข้างต้น อาจารย์ Atsushi ได้กล่าวถึงไทยในบทที่ 3 โดยมีหัวข้อสำคัญอยู่ 3 เรื่อง คือ เรื่องราวเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา ความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างอยุธยากับราชวงศ์หมิง และความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างอยุธยากับริกิว ในเรื่องพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาและความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับจีน อาจารย์โคเบะตะก็ได้ใช้วิธีการศึกษาแบบเดียวกับอาจารย์คุวะตะ คือ อาศัยการศึกษาของชาวต่างชาติอย่าง *A History of Siam* ของ W.A.R. Wood, *The Indian Colony of Siam* ของ Phanindra Nath Bose เพื่อเปรียบเทียบกับกรบันทึกเกี่ยวกับอยุธยาในพงศาวดารราชวงศ์หมิง นอกจากนี้แล้วท่านก็ได้ค้นคว้าจาก *Event in Ayudhaya from Chulasakraj 686-966* ของ Oskar Frankfurter ซึ่งเป็นหนังสือแปลจากพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์อีกด้วย

จากการศึกษาพงศาวดารราชวงศ์หมิง อาจารย์โคเบะตะพบว่ากรุงศรีอยุธยาได้ส่งคณะทูตไปเจริญสัมพันธ์ไมตรีเพื่อค้าขายกับจีนประมาณ 74 ครั้ง ในระยะเวลา 276 ปีของสมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1911- 2187) สินค้าออกจากอยุธยาไปยังจีนที่สำคัญ คือ งาช้าง ไม้ตะโก ไม้ฝาง กะเบา กานพลู ไม้กฤษณา กายาน พริกไทย จันทน์ขาว รงทอง เป็นต้น นอกจากนี้แล้วงานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับริกิว โดยใช้เอกสารทางริกิว “*Rekidaihoan*”² เป็นหลักฐาน การบันทึกเกี่ยวกับอยุธยาที่เก่าที่สุดในเอกสารฉบับนี้ คือ พระราชสาส์นของกษัตริย์ริกิวที่กราบบังคมทูลกษัตริย์อยุธยา พ.ศ. 1968 ว่าสินค้าที่สำเภาริกิวนำไปอยุธยาถูกขุนนางอยุธยาคดราคาขาย และไม่สามารถซื้อสินค้าต้องการได้อย่างเสรี ทำให้ทางริกิวขาดทุน กษัตริย์ริกิวกราบทูลมาเพื่อขอให้คณะทูตริกิวดำเนินการค้าได้อย่างเสรี ซึ่งข้อมูลพระราชสาส์นนี้ อาจารย์ โยเนะโอะ อิชิอิ (Yoneo Ishii) นักวิชาการญี่ปุ่นเกี่ยวกับไทยซึ่งโด่งดังในรุ่นหลังก็เคยอ้างอิงและชี้แจงไว้ในหนังสือ *ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น 600 ปี* ว่า “ข้อมูลจากเอกสารนี้ทำให้เราทราบแน่ชัดว่า อยุธยามีระบบการค้าแบบผูกขาดโดยพระมหากษัตริย์ก่อนจะปรากฏในบันทึกของเดอ ลาลูแบร์ เป็นเวลาเกือบ 270 ปี”³

อาจารย์โคเบะตะได้สรุปเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับริกิวไว้ว่า การค้าระหว่างอยุธยากับริกิวที่เจริญรุ่งเรืองในพุทธศตวรรษที่ 21 ค่อย ๆ ลดบทบาทลงในต้นพุทธศตวรรษที่ 22 สาเหตุเพราะริกิวซึ่งเคยได้กำไรจากการค้าระหว่างประเทศในฐานะเป็นพ่อค้าคนกลางลดบทบาทลง เนื่องมาจากการปรากฏตัวของคู่แข่ง เช่น พ่อค้าชาวจีนที่ขยายบทบาทในภูมิภาคนี้ และพ่อค้าชาวโปรตุเกสและชาวสเปนที่เพิ่งเข้ามาทำการค้าในภูมิภาคนี้ ริกิวจึงเลิกส่งเรือสำเภาไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในที่สุด ซึ่งคณะทูตริกิวที่ถูกส่งไปอยุธยา พ.ศ. 2113 เป็นคณะทูตชุดสุดท้ายที่มีการบันทึกในเอกสาร “*Rekidaihoan*”⁴

¹ ดู Atsushi Kobata (1939). *Chusei Nanto Tsuko Boekishi No Kenkyu* (งานวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ด้านการค้าในเกาะทางใต้ในสมัยกลาง) . Tokyo : Nihon Hyoron Sha.

² *Rekidaihoan* เป็นบันทึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างริกิวกับจีน เกาหลี และบรรดาเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ระหว่าง พ.ศ. 1967- 2410 (ค.ศ. 1424 - 1867) ซึ่งบันทึกด้วยภาษาจีนโบราณ เนื่องจากในสมัยก่อนบรรดาประเทศในเอเชียใช้ภาษาจีนในการติดต่อระหว่างประเทศ ดู Tetsuo Oga ed. (1988). *Encyclopedia Nipponica* 2001 No.24. หน้า 356.

³ อิชิอิ โยเนะโอะ และโยชิภาวะ โทชิฮารุ (2542). *ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น 600 ปี*. หน้า 14.

⁴ Atsushi Kobata (1939). *เล่มเดิม*. หน้า 455.

ท้ายบท

ผู้วิจัยพบว่างานค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยที่จัดทำโดยนักวิชาการชาวญี่ปุ่นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นการศึกษาแบบรวบรวมเอกสารทางประวัติศาสตร์ในประเทศญี่ปุ่นและสรุปความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น โดยใช้เอกสาร 3 ประเภทดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็นข้อมูลหลักในการเรียบเรียง เพราะที่ญี่ปุ่นในช่วงนั้นยังไม่มีนักวิชาการที่มีความชำนาญทางด้านภาษาไทย อันเป็นสาเหตุที่งานเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยในประเทศญี่ปุ่นในช่วงเวลานี้ไม่มีงานชิ้นใดที่ใช้เอกสารภาษาไทยโดยตรงเป็นหลักฐาน งานค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยในช่วงเวลานี้จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็น “งานค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทยในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น” หรือ “งานค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทยในประวัติศาสตร์จีน” งานค้นคว้าของนักวิชาการญี่ปุ่นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยที่ใช้หลักฐานจากมุมมองของคนไทย จึงต้องรอนักวิชาการชาวญี่ปุ่นที่มีความชำนาญทางด้านภาษาไทยซึ่งปรากฏตัวในวงวิชาการญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ความตื่นตัวในการค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยในประเทศญี่ปุ่นที่เริ่มขึ้นในกลางพุทธศตวรรษที่ 25 เกิดจากสาเหตุ 2 ประการ ประการแรก คือ การพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศญี่ปุ่น บรรดามหาวิทยาลัยหลวง 9 แห่ง ที่ได้ก่อตั้งขึ้นในทั่วประเทศญี่ปุ่น (รวมอาณานิคมของญี่ปุ่นในสมัยนั้นด้วย) หลังประกาศเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยหลวงเมื่อ พ.ศ. 2429 เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ทำการวิจัยทันสมัย จึงเอื้อต่อการพัฒนาสาขาวิชาต่างๆ รวมถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยด้วย โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยหลวงไทโสะกุที่ได้ก่อตั้งขึ้นที่ไทเปเมื่อ พ.ศ. 2471 เป็นสถาบันการศึกษาที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สำคัญในสมัยนั้น หลังจากได้หวั่นเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่นแล้ว ญี่ปุ่นได้ใช้ไต้หวันเป็นฐานแนวหน้าเพื่อขยายตัวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เก็นจิโร โคเดมะ (Genjiro Kodama) ข้าหลวงใหญ่ประจำไต้หวันคนที่ 4 ได้กล่าวถึงนโยบายทางการเมืองการปกครองเกี่ยวกับไต้หวันไว้ในเอกสาร “บันทึกเรื่องเกี่ยวกับการปกครองไต้หวันในอดีตและในอนาคต (Taiwan Tochi No Kio Oyobi Shorai Ni Kansuru Oboegaki)” ที่เขียนขึ้นใน พ.ศ. 2442 ว่า “เพื่อประสบความสำเร็จในการขยายตัวในเขตแดนทางใต้ (เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และบรรดาหมู่เกาะมหาสมุทรแปซิฟิก) ทูมเทพปรับปรุงภายในประเทศ เจริญสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน หลีกเลี่ยงเหตุการณ์ที่จะก่อความขัดแย้งระหว่างประเทศ และสนับสนุนการค้าระหว่างจีนของราชวงศ์ชิงกับบรรดาประเทศในเขตแดนทางใต้...” หลังจากนั้น นโยบายที่ใช้ไต้หวันเป็นฐานในการขยายอิทธิพลญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ปรากฏขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เช่น สำนักข้าหลวงใหญ่ญี่ปุ่นประจำไต้หวันได้ส่งคณะไปสำรวจประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และทำการวิจัยเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นต้น¹ มหาวิทยาลัยหลวงไทโสะกุ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยทันสมัยในไต้หวันในสมัยนั้น จึงมีบทบาทในฐานะเป็นศูนย์การวิจัยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และนักวิชาการของมหาวิทยาลัยก็ค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องราวของไทยหลายเรื่อง

1 Toru Yano (1978). Taishoki “Nanshinron” No Tokushitsu (ลักษณะของ “ทฤษฎีขยายตัวในเขตแดนทางใต้” ในรัชสมัยไทโช). หน้า 28.

ในประการที่สอง ชาวญี่ปุ่นสมัยนั้นมีความสนใจเป็นอย่างมากต่อภูมิภาคเอเชียที่กำลังประสบกับวิกฤตการณ์ที่ตกเป็นเมืองขึ้นของมหาอำนาจชาติตะวันตก รัฐบาลญี่ปุ่นเองก็มีแผนการที่จะขยายอิทธิพลด้านเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น โดยเฉพาะในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นมาแต่โบราณ การที่ไทยคงรักษาเอกราชไว้ได้ ก็ย่อมเป็นประเทศที่นักวิชาการญี่ปุ่นสนใจค้นคว้าวิจัยด้วย

หนึ่ง ผลงานวิจัยของญี่ปุ่นเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มักเจือทัศนคติทางการเมืองแบบแฝงอยู่ด้วย อาจโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เช่น เรื่องยะมะตะ นะงะมะซะ หรือ “ออกญาเสนาภิมุข” ที่วันลิตได้บันทึกไว้ในเอกสาร “จดหมายเหตุวันลิต” กับยะมะตะ นะงะมะซะ ที่ได้เล่าขานมาที่ญี่ปุ่นแต่อดีตนั้นเป็นคนคนเดียวกัน เมื่อเซอร์ เออร์เนสต์ ซาเตา เป็นคนเสนอข้อสันนิษฐานนี้ครั้งแรกในบทความภาษาอังกฤษเรื่อง “Notes on the Intercourse between Japan and Siam in the Seventeenth Century” ในพ.ศ. 2428 ต่อมางานเขียนเกี่ยวกับเรื่องยะมะตะ นะงะมะซะก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 หลายชิ้นรวมทั้งงานเขียนทางวิชาการ ก็ได้นำข้อสันนิษฐานของซาเตามาใช้โดยไม่ได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนนัก เช่น งานวิจัยเรื่อง “หมู่บ้านญี่ปุ่นในเขตแดนทางทะเลใต้” ของอาจารย์ เซอิชิ อิวะโอะ ข้อสันนิษฐานซาเตานี้กลายเป็นที่ยอมรับในญี่ปุ่น หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นข้อยุติที่ไม่ถูกโต้แย้งจนสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง เอกสารชิ้นต้นที่ระบุชื่อยะมะตะ นะงะมะซะ ซึ่งน่าเชื่อถือมีเพียงชิ้นเดียวในประเทศญี่ปุ่นคือ ลายเซ็นในจดหมายที่ส่งถึงที่ปรึกษาโชกุน นอกจากนั้น เรื่องของยะมะตะ นะงะมะซะ ถูกบิดเบือนตามกระแสสังคมญี่ปุ่นในแต่และสมัยที่มุ่งจะขยายอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และรัฐบาลญี่ปุ่นก็ใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในหนังสือแบบเรียนวิชาจริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (ใช้ระหว่าง พ.ศ.2484-2488) อีกด้วย โดยมีจุดประสงค์เพื่อปลูกฝังเด็กญี่ปุ่นให้เป็นคนดีคนเก่งในลักษณะที่มีหน้าที่เป็นหัวหน้าของวงไพบูลย์มหาเอเชียบูรพาเหมือนดังเช่น ยะมะตะ นะงะมะซะ ซึ่งเป็นชาวญี่ปุ่นที่เคยสร้างตัวเป็นใหญ่และเป็นที่เคารพนับถือของชาวพื้นเมืองในเขตแดนทางใต้หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹ อย่างไรก็ตาม ยะมะตะ นะงะมะซะ มีตัวตนจริงหรือไม่นั้น ยังไม่ได้ข้อยุติ มีการอภิปรายกันอยู่ในประเทศญี่ปุ่นจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น การศึกษางานเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยที่นักวิชาการญี่ปุ่นเขียนขึ้นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงควรพิจารณาจุดประสงค์หรือแนวความคิดทางการเมืองที่อยู่เบื้องหลังด้วย

¹ เซโดโกะ ทซึจิยะ (2540). เล่มเดิม. หน้า 66-67.

งานค้นคว้าชิ้นสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยโดยนักวิชาการญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

No.	ชื่อบทความหรือหนังสือภาษาญี่ปุ่นอักษรโรมัน (อักษรญี่ปุ่น) / ชื่อบทความหรือหนังสือภาษาไทยซึ่งแปลจากชื่องานวิจัยภาษาญี่ปุ่น (ผู้เขียนแปล) / ชื่อผู้แต่ง / ค.ศ. ที่แต่ง	เรื่องที่ศึกษาและหลักฐานสำคัญที่ใช้ในการวิจัย
1	Tokugawa Jidai Ni Okeru Nihon To Shamu Tono Kankei Ni Tsukite (徳川時代に於ける日本と暹羅との関係に就きて) / เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสยามในสมัยโทกูงวะ / Ginzo Uchida / 1921	ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยโทกูงวะ (พ.ศ.2146-2411) เอกสารที่ใช้เป็นเอกสารชั้นต้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยโชกุนโทกูงวะ ที่เป็นภาษาญี่ปุ่น เช่น บันทึกประจำวันเกี่ยวกับต่างประเทศ (Ikokunikki), หนังสือรวบรวมการบันทึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Tsukoichiran)
2	Nissen Kotsushi Ko (日暹交通史考) / การศึกษาประวัติความสัมพันธ์ระหว่างสยาม-ญี่ปุ่น / Sakae Miki / 1934	ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยการค้าเรือใบเบ็กรองตราแดง (ราวพ.ศ.2130-2182) โดยเน้นศึกษาเรื่อง ยะมะตะ นะงะมะซะ เอกสารที่ใช้เป็นเอกสารชั้นต้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยโชกุนโทกูงวะ ที่เป็นภาษาญี่ปุ่น เช่น บันทึกประจำวันเกี่ยวกับต่างประเทศ (Ikokunikki), หนังสือรวบรวมการบันทึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Tsukoichiran)
3	Junanaseiki Ni Okeru Nissenkankei (十七世紀に於ける日暹関係) / ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 17 / Gunji Kiichi / 1934	ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นและประเทศที่เกี่ยวข้องในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เช่น จีน ฮอลันดา อังกฤษ รัสเซีย และศึกษาเรื่องยะมะตะ นะงะมะซะกับหมู่บ้านชาวญี่ปุ่นในอยุธยาด้วย เอกสารที่ใช้ The Kingdom and People of Siam. (Sir John Bowring), Historical Account of Siam in the 17 th Century. (Jeremias van Vliet), Ikokunikki, Tsukoichiran, พงศาวดารราชวงศ์หมิง
4	Kindai Nissen Kotsushi Nenpyo (近代日暹交渉史年表) / ตารางประวัติความสัมพันธ์ระหว่างสยาม-ญี่ปุ่นสมัยใหม่ / Seiichi Iwaki / 1936	เป็นตารางเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นระหว่าง พ.ศ. 2144 - 2243 เอกสารที่ใช้เป็นเอกสารชั้นต้นทั้งภาษาญี่ปุ่น ฮอลันดา โปรตุเกส อังกฤษ และสเปน ซึ่งผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ได้ค้นคว้าเอกสารบันทึกของชาวตะวันตกเกี่ยวกับเอเชียที่ห้องสมุดของเมืองต่าง ๆ เช่น เฮก ลอนดอน ลิสบอน เซบิยา ปัตตาเรีย ไทเป เป็นต้น
5	Minjitsuroku Yori Mitaru Minsho No Nanyo (明実録より見たる明初の南洋) / เขตแดนทางทะเลใต้ในสมัยต้นราชวงศ์หมิง โดยมองจากพงศาวดารราชวงศ์หมิง / Rokuro Kuwata / 1937	ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับราชวงศ์หมิง นอกจากไทยแล้วในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาถึงเมืองต่างๆ ในเอเชีย เช่น ชาว สุมาตรา ศรีลังกา เป็นต้น เอกสารที่ใช้ได้แก่ พงศาวดารราชวงศ์หมิง, A History of Siam (W.A.R. Wood), The Indian Colony of Siam (Phanindra Nath Bose), The Kingdom and People of Siam (Sir John Bowring)

No.	ชื่อบทความหรือหนังสือภาษาญี่ปุ่นอักษรโรมัน (อักษรญี่ปุ่น) / ชื่อบทความหรือหนังสือภาษาไทยซึ่งแปลจากชื่องานวิจัยภาษาญี่ปุ่น (ผู้เขียนแปล) / ชื่อผู้แต่ง / ค.ศ. ที่แต่ง	เรื่องที่ศึกษาและหลักฐานสำคัญที่ใช้ในการวิจัย
6	Tokugawa Jidai No Nissen Kokko (徳川時代の日暹国交) / ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับญี่ปุ่นในสมัยโทกูงวะ / Kiichi Gunji / 1938	ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยโทกูงวะ (พ.ศ.2146-2411) ใช้เอกสารชั้นต้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยโชกุนโทกูงวะ ที่เป็นภาษาญี่ปุ่น เช่น บันทึกประจำวันเกี่ยวกับต่างประเทศ (Ikokunikki), หนังสือรวบรวมการบันทึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Tsukoichiran), A History of Siam (W.A.R. Wood), Records of the Relations between Siam and Foreign Countries in the 17th Century.
7	Chusei Nanto Tsuko Boekishi No Kenkyu (中世南島通行貿易史の研究) / งานวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ด้านการค้าในเกาะทางใต้ในยุคกลาง / Atsushi Kobada / 1939	ศึกษาถึงความสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างรัฐในเอเชียสมัยราชวงศ์หมิง เช่น ไทย มะละกา ญีวี่ โดยเน้นศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์หมิงกับรัฐดังกล่าวข้างต้น ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับญีวี่ด้วย เอกสารที่ใช้ ได้แก่ พงศาวดารราชวงศ์หมิง, หนังสือประวัติศาสตร์ราชวงศ์หมิงฉบับหลวง Ming Shi, บันทึกเกี่ยวกับการต่างประเทศของอาณาจักรญีวี่ (Rekidaihoan), Events in Ayuddhya from Chulasakaraj 686-966 (O.Frankfurter)
8	Nanyo Nihonjin Machi No Kenkyu (南洋日本人町の研究) / หมู่บ้านชาวญี่ปุ่นในเขตแดนทางทะเลใต้ / Seiichi Iwao / 1940	ศึกษาถึงชุมชนชาวญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอดีต เช่น มะนิลา ฮอยอัน ดานัง พนมเปญ และอยุธยา ได้ศึกษาถึงการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านญี่ปุ่นในอยุธยา บทบาทชาวญี่ปุ่นในพระราชวังในฐานะเป็นทหารรับจ้าง และพ่อค้าคนกลางในการค้าขายระหว่างอยุธยากับญี่ปุ่น เรื่องยะมะตะ นะงะมะซะ เป็นต้น เอกสารที่ใช้เป็นเอกสารชั้นต้นทั้งภาษาญี่ปุ่น ฮอลันดา โปรตุเกส อังกฤษ และสเปน ซึ่งผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ค้นคว้าเอกสารบันทึกของชาวตะวันตกเกี่ยวกับเอเชียที่ห้องสมุดของเมืองต่าง ๆ เช่น เฮก ลอนดอน ลิสบอน เซบิยา ปัตตาเวีย ไทเป
9	Taijin No Tainichikokkoboeki Fukkatsuundo (泰人の対日国交貿易復活運動) / กระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์ด้านการค้ากับญี่ปุ่นของชาวไทย / Seiichi Iwao / 1941	ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นหลังญี่ปุ่นปิดประเทศ โดยเฉพาะศึกษาความพยายามของฝ่ายไทยเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ด้านการค้า หลังเหตุการณ์เผาหมู่บ้านญี่ปุ่นในอยุธยาในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง เอกสารที่ใช้ได้แก่ บันทึกประจำวันเกี่ยวกับต่างประเทศ (Ikokunikki), หนังสือรวบรวมการบันทึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Tsukoichiran), เอกสารบันทึกของพ่อค้าฮอลันดา โดยเฉพาะการบันทึกของวันวลิต เป็นหลักฐานสำคัญ

บรรณานุกรม

- ชะโตโกะ ทชิจิยะ. (2540). *ภาพลักษณ์ของยามาดา นางามาซา ในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในคริสต์ศตวรรษที่ 20*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิชิอิ โยเนะโอะ และ โยชิภาวะ โทชิฮารุ. (2542). *ความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่น ๖๐๐ ปี*. พลับพลึง คงชนะ, มารศรี มียาโมโต และอาทร พงษ์ธรรมสาร(แปล). กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- Atsushi Kobata. (1939). *Chusei Nanto Tsuko Boekishi No Kenkyu* (งานวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ด้านการค้าในเกาะทางใต้ในสมัยกลาง). Tokyo : Nihon Hyoron Sha.
- Fukuya Kurihara. (1994). “Junana Hachi Seiki No Nihon=Shamu Boeki (การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 17 และ 18).” In *Tokyo Joshidaigaku Shakaigakkai Kiyo Shakai To Keizai No.22*, pp.1-26.
- Ginzo Uchida (1921). “Tokugawa Jidai Ni Okeru Nihon To Shamu Tono Kankei Ni Tsukite (เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสยามในสมัยโทกูงวะ).” In *Uchida Ginzo Ikozenshu Dai 3 Shu*. pp.457-487.
- Kiichi Gunji. (1934). *Junanaseiki Ni Okeru Nissenkankei* (ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 17). Tokyo : Gaimusho Chosabu
- _____ (1938). *Tokugawa Jidai No Nissen Kokko* (ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสยามในสมัยโทกูงวะ). Tokyo : Toa Keizai Chosakyoku
- Izuru Niimura ed. (2008). *Kojien Dai 6 Pan* (พจนานุกรมญี่ปุ่น โคจิเอ็น ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 6). Tokyo : Iwanami Shoten.
- Japan Society for Southeast Asian Studies. (2009). *Tounan Asiashi Kenkyu No Tenkai* (พัฒนาการการศึกษาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้). Tokyo : Yamakawa Shuppan.
- Katsumi Nakao. (1999). *Chiikikenkyu To Shokuminchi Jinruigaku* (Area Studies and Colonial Anthropology). In *JCAS Review Vol.2 No. 1*, pp.19-36.
- Kenji Endo (1942). *Nanposho No Kenkyu To Kaisetsu* (ศึกษาและอธิบายหนังสือเกี่ยวกับเขตแดนทางใต้). Tokyo. Endo Shoten.
- Rokuro Kuwata (1937). “Minjitsuroku Yori Mitaru Minsho No Nanyo (เขตแดนทางทะเลใต้ในสมัยต้นราชวงศ์หมิง โดยมองจากพงศาวดารราชวงศ์หมิง).” In *Taihoku Teikokudaigaku Bunseigakubu Shigakuka Kenkyu Nenpo No.4*, pp.1-58.
- Sakae Miki (1934). *Nissen Kotsushiko* (การศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางการติดต่อระหว่างญี่ปุ่นกับสยาม). Tokyo : Kokonshoin.
- Satow, Ernest Mason, Sir. (1885). Notes on the Intercourse between Japan and Siam in the Seventeenth Century (เรื่องทางการทูตระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในคริสต์ศตวรรษที่ 17). In *Transactions of the Asiatic Society of Japan Vol.13*, pp.189-210.
- _____ (2002). *A Diplomat in Japan*. New York: ICG Muse.

- Seiichi Iwao (1936). *Kindai Nissen Koshoshi Nenpyo* (ประวัติการเจรจาระหว่างญี่ปุ่นกับสยาม พร้อมกับเทียบตารางเวลาสมัยใหม่). In *Taihoku Teikokudaigaku Bunseigakubu Shigakuka Kenkyu Nenpo No.3*, pp.1-21.
- _____ (1940). *Nanyo Nihonjin Machi No Kenkyu* (หมู่บ้านญี่ปุ่นในเขตแดนทางทะเลใต้). Tokyo : Minamijia BunkaKenkyujo.
- _____ (1941). *Taijin No Tainichikokkoboeki Fukkatsuundo* (กระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์ด้านการค้ากับญี่ปุ่นของชาวไทย). *Toaronso No.4*. pp. 77-122.
- Shizuo Watanabe ed. (1993). *Nihon Rekishi Kan* (พิพิธภัณฑประวัติศาสตรญี่ปุ่น). Tokyo : Shogakukan.
- Tetsuo Oga ed. (1985). *Encyclopedia Nipponica 2001 Vol.2*. Tokyo : Shogakukan.
- _____ed. (1987). *Encyclopedia Nipponica 2001 Vol.15*. Tokyo : Shogakukan.
- _____ed. (1987). *Encyclopedia Nipponica 2001 Vol.16*. Tokyo : Shogakukan.
- _____ed. (1988). *Encyclopedia Nipponica 2001 Vol.24* . Tokyo : Shogakukan.
- Toru Yano. (1978). *Taishoki "Nanshinron" No Tokushitsu* (Japanese Views on Southeast Asia during the Taisho Period). In *Japanese Journal of Southeast Asian Studies Vol.16 No.1*, pp.5-31.
- _____ (1991). *Yamada Nagamasa Shinwa No Kyomo* (มายาภาพของตำนานยะมะตะ นะงะมะซะ) pp.66-86.